

Differentiatie door en ook voor de leerkracht?

In elke lerarenopleiding leert een student dat differentiëren belangrijk is. Het gaat om onderwijs op maat voor elk kind. Een lesgever moet zich aanpassen aan de leermogelijkheden van een kind. Zeker is dit van groot belang, maar telt dit dan ook voor een leerkracht zelf? Onderwijs is een samenspel tussen mogelijkheden van kinderen en die van een leerkracht. Zoals elk kind anders is, is ook elke leerkracht anders. Daarom zal een leerkracht rekening moeten houden met zijn eigen mogelijkheden en beperkingen. Hoe ziet het differentiëren eruit voor de leerkracht zelf? In dit artikel eerst een terugblik op de achtergrond van differentiatie en tot slot een wens om differentiatie ook toe te passen voor een leerkracht.

| Chris Hazelebach

Van klassikaal naar gedifferentieerd onderwijs

Lang geleden zaten kinderen in banken en kregen klassikaal onderwijs. De inspectie schreef voor wat in welk uur behandeld moest worden. Alle leerlingen kregen hetzelfde 'ideaaltypische' lesaanbod en achteraf bleek wie er iets van had opgestoken. Theo Thijssen schreef 100 jaar geleden al dat klassikaal onderwijs niet aansloot bij de leerbehoefte van kinderen. In de afgelopen 100 jaar is het onderwijs gedifferentieerder geworden. Alle methoden houden rekening met moeilijke en makkelijke leeders.

Zeker in ons beweegonderwijs is het aanbod meer divers geworden. De 32 beweegthema's uit het basisdocument sluiten aan bij de brede beweeginteresse van kinderen. Binnen elk beweegthema hoeft niemand meer aan het 'ideaalplaatje' te voldoen. Het beweegthema mikken bestaat uit drie soorten mikactiviteiten die zes jaar boeiend zijn voor basisschoolkinderen. Elke mikactiviteit is weer uitgebouwd naar vier verschillende bouwen. Voor elke bouw beschrijft het basisdocument drie verschillende uitvoeringsniveaus.

Als we deze mogelijkheden in een rekensom zetten: 32 (thema's) x3 (activiteiten) x4 (bouwen) x3

(niveaus) dan gaat het om 1182 opties. Naast de voorbeelden uit het basisdocument zijn er nog talloze andere activiteiten om aan de orde te stellen, zoals, fitness, yoga, outdoor, spelcomputeractiviteiten. Naast dit aanbod gaat het bij differentiatie ook over verschillende soorten leerhulp. Bijvoorbeeld welk compliment, aanwijzing of leervraag past bij welk kind? Bovenstaande beschouwing maakt duidelijk dat een leerkracht op veel manieren kan differentiëren om kinderen beter te leren bewegen.

Dit is echter nog niet het einde van het differentiatieverhaal.

Tegenwoordig gaat het niet alleen om het doelgebied 'bewegen verbeteren', maar ook om twee andere doelgebieden: 'bewegen waarderen' en 'bewegen regelen'. Elk van die twee doelgebieden hebben eigen differentiatiemogelijkheden, die we in deze tekst buiten beschouwing laten.

Differentiatie als wondermiddel?

Het grote gevaar van al deze differentiatievormen is dat er een geloof ontstaat dat alles maakbaar is, dat er altijd iets te vinden is dat past bij de leermogelijkheden van een kind. Een goede lesgever kan onderwijs op maat leveren. Wetenschappers hebben onderzocht welke methoden effectief zijn en goed onderwijs lijkt een kwestie van een keuze maken. Biesta (2015) stelt hier tegenover dat het altijd lastig blijft om in de praktijk het juiste te kiezen. Hij noemt dit het risico van onderwijs, omdat we nooit precies weten wat een kind nodig heeft. Biesta pleit voor een open houding van de leerkracht om samen

met het kind te zoeken naar een acceptabel vervolg. Mogelijk past gedifferentieerd onderwijs prima bij een goede leerkracht, die goed weet hoe alle differentiatie-opties werken.

Voor een beginnende lesgever of een lesgever die moeite blijft houden met het kiezen uit alle differentiatiemogelijkheden, zijn de mooie verhalen van de 'experts' over gedifferentieerd onderwijs onbereikbare vergezichten. Differentiatie als wondermiddel dat alle problemen in het onderwijs oplost? Gedifferentieerd lesgeven is een soort ideaaltypische lesgeefvorm geworden, wat elke leerkracht moet kunnen. Maar er zijn zoveel differentiatie-opties dat het onmogelijk is om daaraan te voldoen. Het gevaar is dat dit ideaalbeeld, van gedifferentieerd lesgeven, voor gewone leerkrachten ver hinderend werkt. Zoals voor een gewone beweger het ideaalplaatje demotiverend werkt omdat het onhaalbaar is, zou dit voor een gewone lesgever ook zo kunnen zijn. Het is een illusie te denken dat gewone leerkrachten door bijscholing allemaal goede leerkrachten worden of dat gewone leerkrachten vervangen kunnen worden door goede leerkrachten.

Wanneer het wondermiddel, differentiëren op maat voor elk kind, niet voor elke leerkracht haalbaar is, dan vraagt dat om differentiatie voor de leerkracht. Differentiatie is nodig omdat elk kind anders is, maar ook omdat elke leerkracht anders is. Zoals elke ouder (vader/moeder) anders met hun kind omgaat zal een leerkracht op een unieke wijze omgaan met het kind. Kleinpaste (2020) beschrijft prachtig dat in deze pedagogische

relatie de kwetsbaarheid van beide een onbekende bron is waaruit een 'leerwonder' kan voortkomen. Differentiëren gaat niet alleen over het bereiken van doelen, maar ook over de ruimte voor beperkingen, onmacht en kwetsbaarheid. Niet alleen bij de leerling ook bij de leerkracht.

De duiding van gewone en goede bewegers verwijst naar het artikel over de functies van niveauiduidingen in het bewegingsonderwijs (Hazelebach, 2020). Voor deze tekst gaat het om de volgende ordening: (Zie de tabel onderaan deze pagina)

Rekeninghouden met verschillende leerkrachten

In elk schoolteam zijn er gewone en goede leerkrachten en soms zit er een slechte of een grandioze leerkracht tussen. Elke leerkracht heeft van zichzelf wel een mening over welke positie hij/zij inneemt in de ranglijst van 'lesgeefkwaliteit'. Bovendien hebben ze impliciet een mening over hun collega's. Zeker als het een zwakke of grandioze leerkracht betreft. Gelukkig bestaan er in het onderwijs geen ranglijsten van best presterende werknemers zoals in het bedrijfsleven. Het is een illusie te denken dat alle leerkrachten even goed zijn. Daarom is het wenselijk dat in het team op een positieve wijze rekening wordt gehouden met gewone en goede leerkrachten en dit vraagt om onderwijsbeleid op maat. Bij kinderen betekent dit dat gewone leerders anders mogen presteren dan goede leerders. De vraag is of gewone leerkrachten dit ook mogen van hun directies, schoolbesturen of inspecteurs. Op welke wijze mogen leerkrachten verschillen?

Als opleider wist ik hoe je kunt differentiëren met bewegende kinderen, maar weinig over differentiëren met lesgevende studenten. Welke verwachting had ik bij een gewone lesgever en welke bij een goede? De lesgeefdoelen (competenties) waren vooral gericht op een goede lesgever. Ik probeerde van elke student een goede lesgever 'te maken', maar achteraf bleek 50 procent een gewone lesgever te worden. Achteraf blijkt dat ik te weinig rekening heb gehouden met 'gewone' beginnende lesgevers. Bijvoorbeeld in mijn methodiek-les bood ik, vol trots, wel 20 verschillende differentiaties aan bij het basistekspel. In de stagepraktijk kozen de meeste studenten vaak de verkeerde differentiaties. Achteraf had ik beter de vijf algemene differentiaties kunnen aanbieden, dat was misschien voor de studenten en de kinderen in de gymzaal beter geweest.

In de veelheid van differentiaties is het moeilijk om als student je eigen lesgeefstijl te ontwikkelen. Dit is vergelijkbaar met bewegen. Op een blauwe piste kan iedereen beter laten zien wat die kan dan op een zwarte piste. Goed leren differentiëren is in een groep met zes kinderen makkelijker dan in een klas met 30 kinderen. Goed leren differentiëren bij één tikspel is makkelijker dan bij drie verschillende tikspelen. Goed leren differentiëren is bij springen makkelijker dan bij een doelspel. Goed leren differentiëren is makkelijker als je samen kunt observeren dan alleen. Bovenstaande uitspraken roept de vraag op hoe opleidingen rekening houden met de verschillen tussen lesgevende studenten. Past de stage bij de leermogelijkheden van de lesgever?

Uitvoeringswijze	Duiding	Herkenbaar aan spanning tussen	Beweger	Lesgever
Niveau 1	Gewoon	mislukken en lukken	Uitvoeren van de beweegopdracht lukt	Uitvoeren van de methode lukt
Niveau 2	Goed	lukken en beter lukken	Lukt bijvoorbeeld op een snellere wijze	Lukt bijvoorbeeld op een gedifferentieerde wijze
Niveau 3	Grandioos	beter lukken en Experimenteren (stralend falen)	Lukt op een bijzondere 'eigen' wijze	Lukt op een vernieuwende wijze

Differentiëren op de school met leerkrachten

Nog ingewikkelder is de vraag hoe je op een school kunt differentiëren voor leerkrachten. Wie krijgt de makkelijke en wie de moeilijke groep? Hoeveel jaar mag een groepsleerkracht bij een groep blijven om te leren om op maat te differentiëren? Bij Steinerschool is dat acht jaar, bij Montessorischool drie jaar. Welke leerkracht kan goed leerhulp geven aan een goede leerder en wie aan een zwakke leerder? Er zijn scholen die deze verschillen tussen leerkrachten durven te bespreken en dat in gezamenlijkheid oplossen. Aan de andere kant bestaat de neiging dat gewone leerkrachten, met hun beperkingen, door allerlei experts steeds opnieuw worden bijgeschoold, door taal-, reken-, muziek-, beweeg- en pedagogie-experts. Hierachter zit het idee dat elke docent overal goed in moet zijn, maar dat past niet bij het idee van

differentiëren. Mag op een school een leerkracht ook 'gewoon' zijn in plaats van 'goed', zoals de kinderen?

Hoe ziet differentiatie voor een gewone leerkracht eruit? Dat begint bij het accepteren dat hij/zij geen goede leerkracht is, zoals een gewone beweging moet accepteren dat een ander beter is. Dat klinkt hard, maar is wel de realiteit. Dit vraagt niet alleen om acceptatie van de leerkracht, maar ook van collega's, directie, bestuur en ouders. Daarna volgt de vraag waar de unieke onderwijskundige en pedagogische waarde van de leerkracht zit. Elke 'gewone' leerkracht is voor een leerling een bijzondere leerkracht, met specifieke eigenschappen. Zonder die eigenschappen was het een 'slechte' leerkracht geweest, die niet geschikt is voor het onderwijs. De kracht van 'gewone' leerkrachten zit vaak in de wijze waarop ze hun eigen beperkingen (kwetsbaarheid)

durven te delen met de leerlingen. Leerlingen herkennen deze worsteling en als een leerkracht een 'oprechte' vorm gevonden heeft voor dit gemis dan zullen de meeste leerlingen zich daarnaar voegen. Leerlingen gaan op een gedifferentieerde wijze met de leerkracht om, zoals de collega's in een vertrouwd schoolteam doen. Een leerkracht die uit 'alle macht' zijn beperkingen probeert te verbergen zal met 'tegenmacht' van de leerlingen en collega's te maken krijgen. Kinderen leren ook bij 'oprechte' gewone leerkrachten, die net als zij worstelen met het 'beter' worden, maar wel in staat zijn om hun unieke bijzondere kwaliteiten in te zetten. Die specifieke kwaliteiten kunnen bijvoorbeeld zijn: de zorg voor een goede klassensfeer, de aandacht voor het verhaal van elk kind, of het met de klas onderhouden van de klassentuin. Ook deze kwaliteiten zorgen voor goed onderwijs en verwijzen naar de twee andere doeldomeinen.

Gedifferentieerd differentiëren

Bovenstaand is een pleidooi om op zoek te gaan naar differentiatiemogelijkheden voor de leerkracht om meer op hun eigen wijze het lesgeven te verzorgen, zodat het op maat is voor de kinderen en voor de leerkracht zelf. Het is een wonder wanneer dat lukt en meestal lukt het niet. Maar dat is niet erg. Juist in het zoeken naar elkaars wensen en verwachtingen ontstaat het waardevol leren voor het kind en de leerkracht. ●

Bronnen

Biesta, G. (2015). *Het prachtige risico van onderwijs*. Culemborg, Phronese.
Hazelebach, c. (2020). De functies van niveauiduidingen in het bewegingsonderwijs. *LO Magazine* 108(7), 22-25 (inclusief extra digitaal artikel)
Kleinpaste, J. (2020). *Zie je mij? Wat leraren kunnen leren in de relatie met hun leerlingen*. Interen publicatie Calo- Windesheim

Contact

CA.Hazelebach@windesheim.nl

Foto's

Anita Riemersma

Kernwoorden

differentiëren in lesgeven